Namba ya Mtahiniwa ....

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

WIZARA YA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI

MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI, 2011

0021 **KISWAHILI**

MUDA: SAA 2½

MAAGIZO

1. Mtihani huu una sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali yote.
3. Fuata **maelekezo** ya kila sehemu na kila swali.
4. Majibu yaandikwe kwenye nafasi uliyopewa.
5. Andika namba yako ya mtihani katika kila ukurasa.
6. Majibu yote yaandikwe kwa wino wa bluu au mweusi.
7. Simu za mkononi haziruhusiwi katika chumba cha mtihani.

KWA MATUMIZI YA MTAHINI TU

NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAINI YA MTAHINI
1		
2		
3		
4		
5		
JUMLA		

Mtihani huu una kurasa 8 zenye maandishi.

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

Namba ya Mtahiniwa ....

SEHEMU A

UFAHAMU (ALAMA 15)

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata.

Lugha yoyote, hasa lugha inayokuwa na iliyo hai, inatokana na mazingira ya watu na utamaduni wao. Kiswahili ni lugha ya Afrika Mashariki iliyoenea na kujulikana na wengi zaidi katika Afrika Mashariki kuliko lugha nyingine yoyote ya Afrika. Umaarufu wake umeifanya ikubalike kuzungumzwa ndani ya Bunge la Afrika na katika vikao vya Umoja wa Mataifa.

Ajabu ni kwamba wapo watu ambao wanadai ati Kiswahili ni lugha ya kigeni, yaani asili yake si Afrika. Tena bila aibu wanadiriki kuwataja Waarabu kuwa waasisi wa lugha hii adhimu ya Kiswahili eti kwa sababu tu yako baadhi ya maneno ya Kiarabu yaliyoingizwa katika msamiati wa Kiswahili kama vile "elimu, enzi, laki, kauli, hadhi, fanusi na katibu".

Ujio wa waarabu Pwani ya Afrika Mashariki ulikuwa ni tukio la kihistoria tu, ukweli ni kwamba kama ambavyo Uhabeshi kule Ethiopia haukuwa utamaduni wa kigeni kwa kufungamana na Ukristo, hali kadhalika Uswahili pia haukuwa utamaduni wa kigeni kwa kufungamana na Uislamu. Hivyo, Uswahili si utamaduni wa Kiarabu.

Wapo wanaoshikilia kuwa utamaduni wa Kiswahili ni wa kigeni, lakini Kiswahili hakina mwenyewe kwa vile hakuna kamwe watu hao waitwao waswahili. Kiswahili kimetokana na muunganiko wa lugha zaidi ya moja. Kama vile lugha hii ilivyothubutu kuwa ya Afrika na utamaduni wake una ithibati kamili kuwa ni utamaduni wa Afrika.

Dhana yenye mashiko kwa baadhi ya wasomi ni kwamba, utamaduni wa Kiswahili chimbuko lake ni mwambao wa Afrika Mashariki. Ukichukua tawi lolote la mila na desturi za Kiswahili utaona kuwa shina lake ni Afrika: harusi, ada, malezi, itikadi, yote yanashadidia hilo.

MASWALI

(a) Andika kichwa cha habari uliyoisoma kwa maneno yasiyozidi matano..

(b) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika kifungu cha habari.

(i) Diriki ....

(ii) Asisi..

(iii) Thubutu ....

(iv) Ithibati..

(v) Shadidia..

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

(c) Taja mawazo makuu manne anayojadili mwandishi kuhusu chimbuko la lugha ya Kiswahili.

(i) ....

(ii) ....

(iii) ....

(iv) ....

(d) Andika ufupisho wa habari hii kwa maneno yasiyopungua 50 na yasiyozidi 80.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

SEHEMU B
UTUMIZI WA LUGHA NA USAHIHI WA MAANDISHI (ALAMA 15)

2. (a) Baini makosa ya utumizi wa lugha katika sentensi zifuatazo na uziandike kwa usahihi.

(i) Chai imeingia inzi.

....

(ii) Nilikwenda kwake asubuhi sana nikamkuta hayupo.

....

(iii) Naomba unisevu angalau buku.

....

(iv) "Habari zilizotufikia hivi punde kwenye chumba chetu cha matangazo ni kwamba basi aina ya Scania liitwalo 'Ombeni trans' linalosafiri toka Dar es Salaam kwenda Tanga limepata ajali kwenye daraja la mto Wami na watu saba wameuawa hapo hapo. Habari zaidi mtazipata kwenye taarifa zetu za habari".

....

....

....

....

....

....

(v) Baada ya mahojiano ya muda mrefu, mwisho wa siku ukweli ulijulikana.

....

....

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

(b) Jina lako ni Tabu. Unaumwa na umefika hospitalini kupata matibabu. Tunga dayalojia isiyozidi sentensi tano ukiongea na daktari aliyekupokea.

Tabu: ....

Daktari: ....

Tabu: ....

Daktari: ....

Tabu: ....

Daktari: ....

Tabu: ....

Daktari: ....

Tabu: ....

Daktari: ....

(c) Kwa kila kauli hapo chini andika **KWELI** kwa kauli ambayo ni sahihi na **SI KWELI** kwa kauli ambayo si sahihi mbele yake.

(i) Popote pale mawasiliano baina ya watu hutawaliwa na mada, wakati, mahali na wazungumzaji............................

(ii) Muktadha ni mazingira ambamo mazungumzo yanafanyika. ....

(iii) Rejesta ni mtindo wa lugha inayotumika kulingana na mazungumzo na maandishi. ....

(iv) Maneno yasiyo sanifu yanayozungumzwa na kikundi kidogo cha watumiaji wa lugha huitwa "simo". ....

(v) Sarufi maumbo ni taaluma inayoshughulikia mjengo wa maneno katika tungo. ....

SEHEMU C

SARUFI (ALAMA 15)

3. (a) Chunguza kwa makini jedwali la fumbo la maneno, kisha ulijaze kwa kuandika neno moja lenye maana sawa na maelezo uliyopewa.

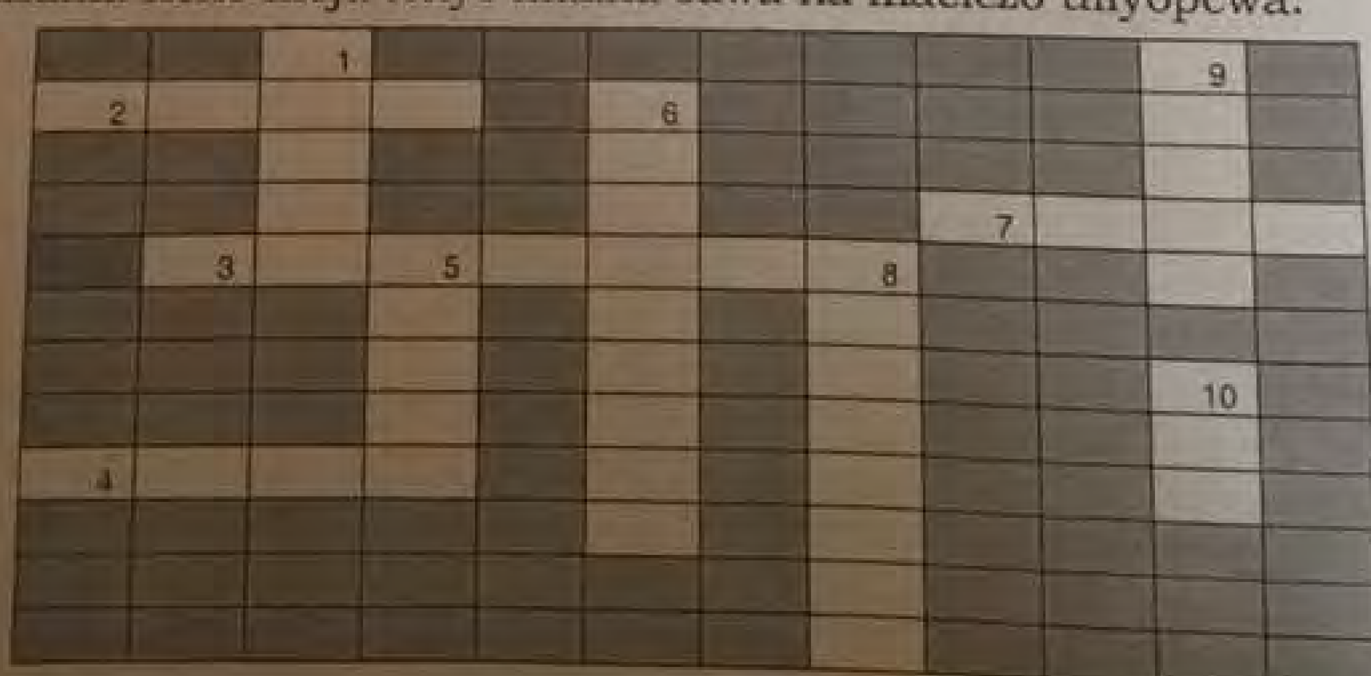

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

Kwenda chini

1. Kipande cha sauti/sehemu ya neno isiyobadilika yenye kubeba asili ya neno.
5. Mbinu mojawapo ya uundaji wa maneno mapya mfano: bicycle= baiskeli.
6. Tendo la kupachika vipande sauti vya neno kabla au baada ya mzizi/shina la neno ili kuongeza au kubadili maana ya neno la asili.
8. Aina ya viambishi vyenye kuonesha urejeshi wa tendo katika upatanisho wa kisarufi. Mfano: "Wale ambao walitoroka jana waje ofisini".
9. Sehemu ya neno katika kitenzi ambayo aghalabu huweza kuwa kiini au shina la tendo Mfano: "ku-l-a".
10. Idadi ya aina ya maneno ambayo ni vielezi.

Kwenda kulia

2. Mnyumbuliko wa tendo: "iba" katika hali ya kutendea.
3. Maneno yaliyoingizwa katika kamusi na kuandikwa kwa wino mzito na kupewa ufafanuzi.
4. Shina la kitenzi "–pigan-".
7. Jina/nomino inayotaja aina ya kiumbe anayependa kuishi sehemu chafu aghalabu chooni.

(b) Ainisha aina za maneno yaliyopigiwa mstari.

(i) <u>Hapa</u> <u>leo</u> patachimbika, hatoki mtu hadi kieleweke!
(ii) Mwalimu <u>aliyeibiwa</u> mkoba wake amehama jana.
(iii) <u>Hata</u> ndege hukaa wawili wawili!
(iv) <u>Chelewa chelewa</u> utamkuta mwana si wako.
(v) Heri nusu shari <u>kuliko</u> shari kamili.

Majibu

Swali	(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)
Jibu					

SEHEMU D
FASIHI (ALAMA 40)

4. (a) Kwa kila methali uliyopewa onesha fundisho lake katika maisha ya kila siku kwa kuchagua maelezo uliyopewa chini. Weka herufi ya jibu lako mbele ya methali husika.

(i) Usiache mbachao kwa msala upitao.......................................
(ii) Mgaagaa na upwa hali wali mkavu.......................................
(iii) Mwenda tezi na omo marejeo ngamani ....
(iv) Mchelea mwana kulia hulia yeye ....
(v) Fadhila mfanyie mbuzi mwanadamu atakuudhi ....

Mafundisho.

A. Utahangaika huku na kule lakini hatimaye utarejea matuo.
B. Usidharau kile kilichokusetiri awali kwa sababu umepata kipya.
C. Usipochukua hatua ya kuthibiti uovu mapema utakuja kupata madhara/hasara kubwa zaidi baadae.
D. Mwenye kutafuta kwa bidii hupata.
E. Tenda wema uende zako, usingoje shukrani.

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

(b) Chagua neno sahihi kutoka kwenye kisanduku ili kukamilisha maana kutoka katika sentensi ulizopewa:

Ngano, tarihi, visasili, vigano, soga, hadithi, semi, ushairi, sanaa za maonesho, methali.

(i) Ni hadithi fupi zinazosimulia matukio muhimu ya kihistoria mfano ya huzuni au furaha. ....

(ii) Ni hadithi za mwanzo kabisa. Ni hadithi za mapokeo, husimulia juu ya matukio ya binadamu na maisha yake (Historia) pamoja na kuingiza mambo yanayosadikiwa na jamii fulani ya watu (itikadi). ....

(iii) Ni hadithi fupi yenye kuelezea vyanzo au asili ya tabia au mambo fulani. Wahusika wake huwa kama vile wanyama, miti, mawe, milima na vitu vingine vilivyo hai na visivyo na uhai. ....

(iv) Ni hadithi fupi za kuchekesha na kukejeli, wahusika wake ni watu wa kubuni. ....

(v) Ni hadithi fupi zinazoelezea makosa au uovu wa watu fulani na kuelezea maadili yanayofaa. ....

(vi) Tanzu zake ni ngano, tarihi, visasili, vigano na soga. ....

(vii) Tanzu zake ni nyimbo au maghani, ngojera na utenzi. ....

(viii) Tanzu zake ni majigambo, tambiko, miviga, ngoma, michezo ya watoto na utani. ....

(ix) Tanzu zake ni methali, vitendawili, misemo na mafumbo. ....

(x) Kimuundo zina uwili wa mpangilio wenye ukinzani. ....

(c) Soma utungo ufuatao kisha hakiki maudhui yake:

1. Lahaula! Nimeumia,
Madhila yamenijia,
Kaniletea udhia,
Nyigu!

2. Nalikuwa mejikalia,
Mtini nimetulia,
Tunda langu najilia,
Nyigu!

3. Nyuma lilikotokea,
Machoni sikulitia,
Kalioni likatua,
Nyigu!

4. Lilifanya kuvizia,
Kuja kunizengea,
Kwa hila kanidandia,
Nyigu!

5. Nyuma limeng'ang'ania,
Mwenzenu ninaumia,
Kalio limeshikilia,
Nyigu!

6. Kunani kadhamiria,
Kung'ata pa kukalia,
Lipi nilokukosea,
Nyigu!

7. Tazama kumevimbia,
Naumia kikalia,
Ja'pilipili metia,
Nyigu!

8. Naulizia hebu nambia,
kosa nilokutendea,
Ukaja kunionea,
Nyigu!

9. Mbele ungetokea,
Kama ngumi wazijua,
Kareti ngekupangua,
Nyigu!

10. Usitambe achilia,
Njoo mbele nakwambia,
Wallah utaumia,
Nyigu!

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

(i) Nini dhamira ya mtunzi wa utungo huu?

....

....

....

(ii) Ni mgogoro gani unaomkabili mtunzi? ....

....

....

....

(iii) Taja mhusika mkuu katika utungo huu na dhima yake.

....

....

....

(iv) Maisha ya mtunzi yalikuwaje kabla ya ubeti wa tatu?

....

....

....

(v) Taja fundisho ulilopata kutokana na tukio lililomtokea mtunzi wa utungo huu. ....

....

....

....

SEHEMU E

UANDISHI WA INSHA/UTUNGAJI (ALAMA 15)

5\. (a) Andika insha ya kisanaa ukisimulia kisa chochote halisi au cha kubuni. Insha yako isizidi maneno mia mbili na hamsini. Mambo ya kuzingatia:

- Matumizi ya lugha ya kisanaa.
- Mtiririko mzuri wa visa na matukio.
- Kuwepo na ujumbe kwa hadhira.
- Kufuata kanuni za uandishi bora.

Au

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org

(b) Njia za uhifadhi wa fasihi simulizi zina ubora na udhaifu wake. Andika insha ukijadili ubora na hasara za uhifadhi wa fasihi simulizi. Maneno yasizidi mia mbili na hamsini.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

Find more free educational resources at http://maktaba.tetea.org